

УДК 81'37

Г. С. Яроцька

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри прикладної лінгвістики

Л. Ф. Фоміна

Одеський національний політехнічний університет,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української та російської мов

КОНОТОНІМИ ЯК ЗАСОБИ ОЦІНКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ОЗНАК ЧОЛОВІКА

У статті розглянуто конотативні власні імена на позначення інтелектуальних здібностей чоловіка в російському та українському антропоніміконах. Значну увагу приділено семантичним, лінгвокультурним та когнітивним аспектам осягнення світу через вторинні номінації розумових здібностей. Конотоніми як вербальні реперезентанти інтелекту чоловіка ілюструють наступну побутову модель «дурня» – дурний, простакуватий, недалекий, малоосвічений, наївний. Модель «розумника» включає компоненти 'геніальність', 'мудрість', 'винахідливість', 'освіченість'. Проте зафіксовані такі конотоніми лише в іронічних контекстах, що також надає їм ознаку пейоративності.

Ключові слова: антропоніміка, конотативний онім, семантика, лінгвокультурологія.

Особливий інтерес для дослідників мови з ономасіологічної та гендерологічної точок зору являє формування мовного образу чоловіка і жінки. У той час як «жінка в мові» перебуває в центрі уваги багатьох вчених, мовний образ чоловіка явно дискримінований з дослідницької точки зору. У пропонованій роботі ми звернулися до маскулінізмів, що позначають інтелектуальні ознаки чоловіків у російському та українському антропоніміконах.

Тема антропонімічного простору сьогодні активно розглядається багатьма вченими в її антропоцентричному осмисленні з точки зору етно-, психо-, соціо- та прагмалінгвістики. Натомість, більшість робіт українських дослідників розглядають власні імена, не торкаючись лінгвокогнітивних аспектів конотативного компоненту антропонімікону, який, звичайно, є значним у аспекті вербалізації різноманітних ознак-оцінок людини. Актуальність та новизна роботи полягає в тому, що дослідження даної групи онімів базується на матеріалі Словника конотативних власних імен, який не був об'єктом аналізу саме в лінгвокультурологічному та когнітивному аспектах (67 одиниць) [13]. Ми розглядаємо власні імена чоловіків, які мають стійкі асоціативні зв'язки з позна-

ченням чоловіка за його розумовими здібностями. Метою роботи є визначення конотативного потенціалу вищезазначених антропонімів як національно-специфічних знаків репрезентації інтелектуальних оцінок.

Антропоніми можуть виступати і в ролі «культурних онімів», що входять у так званій «симболарій культури» [16, с. 22]. Саме з цим пов'язане звернення до прецедентного імені як до лінгвокультурологічної та лінгвокогнітивної категорії, яка, у нашому розумінні, є індивідуальним ім'ям, при використанні якого в комунікації здійснюється апеляція не до власне денотату (референту), а до набору диференційних ознак даного прецедентного імені.

За ступенем узагальненості когнітивного простору, охоплюваного прецедентними феноменами, В.В. Красних виділяє: 1) соціумно-прецедентні феномени, 2) національно-прецедентні феномени, 3) універсально-прецедентні феномени [5, с. 50–51]. Стосовно нашого матеріалу, треба зазначити, що серед антропонімів, які є номінантами чоловічих інтелектуальних ознак, знаходимо в словнику універсально-прецедентні антропоніми та літературні оніми, що можна вважати національно-прецедентними іменами, деякі з яких стали апелятивами (наприклад, *Бендер*, *Митрофанушка*, *Чебурашка*).

Отже, власні назви, вбираючи міфологічну, теологічну, філософську та загально інтелектуальну інформацію, виступають своєрідними згорнутими культурними текстами, які формуються в межах історичного, соціального, національно-культурного та інших контекстів і здатні «не тільки виконувати свою пряму та одвічну функцію – бути іменами об'єктів навколишнього світу, але й перейматися вторинним, додатковим понятійним змістом, стати у мовленні експресивно-оцінними заміниками загальних назв» [12, с. 5], тобто набувати конотативного потенціалу. Конотативні оніми, що розвивають вторинні співзначення, можна віднести до ономастичних універсалій, які притаманні словниковому складу більшості мов світу.

Конотація є сутність позамовна, яка знаходиться в «препозитивній зоні» семантики слова, виступає результатом своєрідної імплікації – перенесення на слово ставлення до самої речі. Оцінці піддаються не слова, а референти, тобто самі реалії навколишнього світу. Якщо конотації виникають у сфері дії національного мовного менталітету, їх називають національно-культурними конотаціями.

Термін «конотонім», що був запропонований Є. С. Отіним на позначення власного імені (далі – ВІ) з конотативними переносними значеннями, ще не став традиційним у лінгвістиці. Беручи за головний термін «конотонім», або «конотативний онім», ми керуємося його універсальністю щодо вказівки на особливості семантики ВІ, які мають конотативне співзначення, набуваючи додаткового понятійного та оцінного змісту.

Як відомо, вербалізація інтелекту здійснюється через мовну дихотомію «розумний-дурень». Простеживши розвиток цієї дихотомії у лексикографічній презентації, Л. О. Петрова робить висновок про те, що в російській лінгвокуль-

турі ці корелятивні пари найчастіше співвідносяться як оцінні одиниці. У поле оцінки входить не тільки інтелект суб'єкта, але і поведінкова характеристика (той, хто обдурює, той, хто говорить багато і даремно), зовнішній вигляд (нечепура, негарний чоловік) [15]. Однак, як підкреслює Н. А. Лук'янова, оцінність не віддільна від емоційності, «вони єдині, як нерозривні оцінка та емоція на позамовному рівні. Позитивна оцінка може бути передана тільки через позитивну емоцію – схвалення, ласку, захоплення тощо, негативна – через негативну емоцію – несхвалення, несприйняття, засудження, досаду, роздратування, зневагу, презирство тощо [7, с. 45].

Найяскравішим прикладом конотоніма є антропонім *Іван* у російській мові, бо часто саме з цим іменем стійко асоціювалася розумова обмеженість, наївність, простодушність, за *Іванами* закріпилася характеристика простої, простакуватої, недалекої, обмеженої, малоосвіченої людини (рос. *Ваня, Ванька, Иванушка*; укр. *Ванька, Іван*). В українській мові подібне значення набуває ім'я *Охрім* [10, с. 68]. Дослідник української діалектної фразеології Н. М. Пасік знайшла в цій функції і вираз *дурний Харко Макогоненко* [14]. З іншого боку, в російській мові ім'я *Іван* під впливом фольклорної традиції набуває значення 'простодушний добряк; мнимий дурачок' (рос. *Иванушка-дурачок* 'глупаватий простодушний человек; доверчивый простак' (частіше «уявний»)).

Мотиваційною сферою ототожнення позамовного смислу «дурень» у російській мові стали також імена казкових і літературних персонажів, тобто, прецедентні імена. Наприклад, *Иванушка-дурачок, Митрофанушка, Балда*. Цікаво, що в українській мові нам не вдалося знайти подібну мотиваційну модель.

Чоловічий антропонім у ролі мотиватора номінанта чоловіка з обмеженими розумовими здібностями виявляє різну активність у досліджуваних мовах і піддається, разом зі своїми гіпокористичними формами, різним номінаційним трансформаціям у процесі вербалізації чоловіка-дурня: *Іван (Ваня, Ванька)*, застарілі: *Фатюй, Фалалей, Фофан, Феотих, Феоптих, Олуферий*; укр. *Охрім*. Стосовно концептуалізації розуму (або його відсутності) у російській лінгвокультурі, можемо зазначити, що конотоніми, що розвивають значення «дурень, невдаха», обов'язково мають семантичний компонент «простак» або «простодушний, доверчивый человек». Це, на нашу думку, характеризує уявлення про оцінку розумових здібностей людини – дурна людина – це та, яку легко обдурити, довірлива, наївна, недалека, простодушна, недалекоглядна. Якщо кількісно порівняти конотеми хитрості та розуму, то антропоніми, що мають сталі асоціативні зв'язки зі значеннями 'хитрый, изворотливый человек' (*Абрам, Борман*), 'предприимчивый' (*Абрам, Остап, Бендер*), 'тонкий дипломат' (*Талейран*) представлені найбільшою кількістю антропонімів.

Ця думка підтверджує спостереження Е. С. Отіна про те, що більшість конотонімів-антропонімів вживаються як пейоративні оцінні слова [13, с.7]. Про це свідчить і наш матеріал, адже конотоніми, досліджувані нами, найчастіше мають позначку «лайливе», або вказівку на те, що зафіксовані в кримінальному

чи молодіжному жаргоні.

За нашими підрахунками, близько 30% статей словника конотонімів складають відонімні апелятиви, утворені від соціально значущих власних імен – прецедентних імен. Це ті антропоніми, які, не несучи енциклопедичної інформації про денотат імені, конотують так звані узуальні властивості імен, пов'язані зі специфічним ареалом їх розповсюдження або особливостями форми. *Додик*, *Васёк* або *Алёша* – це, як видається, не «перейменована» людина, це людина, позбавлена імені в тій мірі, в якій це можливо в сучасних культурно-історичних умовах. На наш погляд, у більшості випадків конкретні причини конотонімізації певного імені якщо й піддаються встановленню, то тільки гіпотетичному.

Оскільки референтні конотації розвиваються не тільки у повних антропонімів, але також (і навіть частіше, ніж у повних імен) у їх експресивно-забарвлених похідних; у якості конотоніма можуть виступати як офіційна форма, так і гіпокористика (*Степан*, *Стёпа*; *Тимофей*, *Тимоха*; *Митрофан*, *Митрофанушка*). Референтні конотації не завжди збігаються, наприклад, в антропонімних парах – *Іван* и *Ванька*; *Тимофей* и *Тимошка*. У деяких випадках конотація «простак, глупець» присутня тільки в одній з таких корелятивних форм, наприклад, *Тимоха* має вищезазначену конотацію, а *Тимофей* – має іншу конотацію – ‘лицо, приводящее в исполнение смертный приговор’, ‘палач’; *Миرون* не має конотацій, а *Мирошка* має стійкі асоціативні зв'язки з лексемами *дурак*, *глупець*. Крім того, входить до складу стійкого словосполучення прикидываться *Мирошкой* – тобто дурником.

Треба відзначити, що подібні асоціативні зв'язки далеко не єдині у перерахованих антропонімів. Це означає, що один і той самий онім, якщо він є носієм декількох конотацій понятійного плану, може мати різнохарактерні за частотою і сферою вживання конотеми, які існують або в одному часовому просторі, або ж належать різним періодам семантичного життя конотативного оніма. Так, наприклад, конотонім-прецедентне ім'я – *Шариков* зафіксований зі значеннями: 1. «Вышедший из социальных низов невежественный, агрессивно-настроенный человек, не способный к созидательной деятельности, умеющий только отнимать и делить между себе подобными. 2. Примитивно мыслящий коммунист, с узким кругозором. 3. Дурак, невежда; нахал, примитивный человек» [13, с. 494].

Наведемо приклади антропонімів, що мають додаткові конотації: *Афоня*, *Вася*, *Ванька*, *Емеля* мають стійкі асоціативні зв'язки зі значеннями ‘наивный, простодушный, доверчивый человек’; *Додик* – ‘маленький, тщедушный хилый человек’ та ‘женственный, женоподобный мужчина; *Гаврик* – ‘человек, люди’, ‘шалун’, ‘простак, простофиля’, ‘мелкий жулик’, ‘хулиган’ та інш.; *Гаврила* – ‘грубый, нетактичный мужчина’; *Фаля*, *Филя* – ‘разиня, недотёпа’; *Фофан* – ‘нерасторопный человек’. Зустрічаються і зовсім різні, іноді навіть антонімічні конотеми при одному конотонімі: *Гаврик* – ‘бойкий, отчаянный человек’, ‘сильный, рослый юноша’, ‘щеголь, ферт’, ‘помощник, подчинённый’ (в

жаргоні уловлювачів); *Додик* – ‘гомосексуаліст’ і ‘стиляга’, ‘женственный, женоподобный мужчина’; *Мирошка* – ‘простак’, ‘глупец’ і ‘народный суд’; *Фофан* – ‘глупый, бестолковый человек’, ‘дурак, идиот’ (в воровском жаргоні 20-х годов XX века [13, с. 554], ‘жертва преступления, легко поддающаяся на уловку преступника’, ‘слабоумный, тихий, запуганный человек’, ‘синяк, шишка’. *Володя* – ‘недалёкий, примитивно мыслящий человек’; ‘недотёпа’, ‘жертва преступления’; *Васёк* – ‘карманный вор’, ‘простодушный, доверчивый человек’, ‘простак, «лох»’, ‘хороший товарищ’; *Лёлик* – ‘женолюб, ловелас’, ‘простофиля, глупый человек’ [13].

Відмінною характеристикою багатьох конотонімів є їх вживання у складі стійких сполучень і речень (приказок і прислів'їв), іноді фольклорного походження, іноді у складі прецедентних текстів. Так, наприклад, словник наводить такі контексти для конотонімів досліджуваної групи: «*Мели Емеля* – твоя неделя (о болтливом человеке, пустомеле); *У каждого додика* своя методика (о человеке, который вопреки здравому смыслу всё делает по-своему); *Наши Агафон* доволен и на том (о простаке, глупце); *У каждого Абрама* своя программа (ирон. о предприимчивости евреев); *Мы у дедушки Ерёмы* осмотрели все хоромы – Пусто (человек, не приспособленный к жизни, неудачник); *Наши Пахом* с Москвой знаком. Он и *Ивашка*, да не промашка (о простаке); *прикидываются Мирошкой* (притворяются дураком); *Валять Ваньку* – совершать глупость; *строить Ваньку* – притворяются дурачком, непонятливым; *Аноху аношит* – валяют дурака; *Вот в полуфрачке, раздушенный, Времён новейших Митрофан, Нетёсаный, недоучёный, А уж безнравственный болван* (М. Ю. Лермонтов) – о необразованном невежественном человеке; неуче, недоучке; *У нашего Фали* рукавицы отпали (о разине, дураке), *Охреян охреяном* – дурак дураком» [13].

Отже, синонімами дурня, простака, нетямущої, недалекої людини в російській мові є такі конотоніми: *Агафон, Алёха, Алёша, Алёшка, Андрон, Аноха, Артюшка, Афоня, Ахрамей, Ахреян, Иванушка, Ивашка, Ванёк, Ванька, Ваня, Васёк, Додик, Гаврик, Ерёма, Ермолай, Иванов, Володя, Лёлик, Макар, Мирошка, Митёк, Митрофан, Митрофанушка, Олух (Олиферий), Пантюха, Савоська, Семён, Софрон, Степан, Стёпа, Тимофей, Тимоха, Тюха, Фаля, Фатюй, Федя, Филмон, Филофей, Филя, Фома, Фофан, Чебурашка, Шариков, Шурик* та інші. Крім того, багато конотонімів розвивають значення ‘неинтересный, серый, заурядный’ (*Яков, Яшка, Иванов*) ‘малообразованный, неуч’, ‘примитивно мыслящий’ (*Шариков, Володя*), ‘простолюдин’ (*Ахреян, Иван*). В українській мові це перш за все конотоніми *Охрім, Альоша, Васьок, Ярема*.

Українській антропонім Охрім та конотонім, що розвинувся на його основі, зафіксований у словнику Є. С. Отіна з співзначенням ‘простак, чурбан’. *Невтесом всі його дразнили. По нашому ж то звався Охрім* (Котляревський. Єнеїда) [13, с. 88]. *Альоша* з конотемой – ‘дурень, невдаха’ – *Та наши Саишко* такий ал’оша, що його й дитина обдуре [13, с. 57]. Ім’я *Ярема* також має негативну конотацію в українській мові (пор., наприклад: – *Чом за його не йдеш?* – *Стид-*

ко та бридко: Яремою звеця!) – ‘дурний, невдаха’ [13, с.184].

В східноукраїнських народних говірках зафіксован конотонім *Васьок хутірський* – ‘забитый, придурковатый человек’.

Як відомо, принциповою формальною характеристикою антропоніма є відсутність форми множини. Наявність множини у багатьох конотонімів досліджуваної групи передбачає отримання ними оказіонального стилістичного забарвлення, як правило, пейоративного. Ті, конотоніми, які пройшли стадію плюралізації, набувають ясну апелятивну конотацію і готові до вживання в якості апелятива. Не випадково, що деякі з них у словнику орфографічно фіксуються з малої літери. На думку М. В. Бірюкової, саме надання VI форми множини являє собою мовний адекват найдавнішого способу агресивної поведінки по відношенню до суперника-ворога [3, с. 22].

Більшість конотонімів досліджуваної групи належить до експресивної лексики, а це призводить до утворення синонімів, бо відомо, що синонімічні відношення «афективних» слів встановлюються легше, ніж у неекспресивній лексиці.

Майже 60 конотонімів мають значення «незграба, дурень» і тільки 7 з них розвивають значення «розумна людина», але ж вживаються частіше за все в іронічному контексті. Як вже було зазначено, велика кількісна перевага синонімів першої групи підтверджує висновки багатьох вчених про особливості мовної свідомості людини, яка фіксує увагу на негативних ознаках будь-чого, а позитивне сприймає як норму.

У поле оцінності входить, як було зазначено, не тільки інтелект суб'єкта, але і поведінкова характеристика, і зовнішній вигляд. Досліджувані конотоніми демонструють розгалужену систему вербальних репрезентацій оцінок за перерахованими вище параметрами. Більшість антропонімів, крім конотеми ‘глупый человек, простак’, розвивають і оцінні характеристики ‘лгун’, ‘болтун’, ‘неряха, неопрятный человек’.

Конотоніми як вербальні реперезентанти інтелекту чоловіка ілюструють побутову модель «дурака – глупый, простой, недалёкий». Модель «умного мужчины» включає компоненти ‘гениальность’, ‘мудрость’, ‘сообразительность’, ‘образованность’. Проте зафіксовані такі конотоніми лише в іронічних контекстах, що також надає їм ознаку пейоративності. Дослідження семантичної еволюції оніма, безумовно, є одним з актуальних напрямів сучасної ономастики, оскільки аналіз таких процесів надає можливість прояснити архаїчні і, як наслідок, недоступні для безпосереднього спостереження тенденції семантичного словотвору: від оніма до апелятива.

Процес створення конотонімів відбиває динамічний характер інтелектуального осягнення світу і конкретизується у творчих мовних пошуках, мовному конструюванні через вторинну номінацію, трансформацію семантичної структури оніма внаслідок актуалізації конотеми. Конотонімізація власних назв реалізується через взаємодію різних систем світоглядів, концепцій, специ-

фіки ментальності, фонових знань, а також співвідношення з різними артефактами у горизонтальному (діахронному) і вертикальному (синхронному) плані. Лінгвокультурологічний підхід до розгляду конотонімів виявляє переваги двох антропоцентристських сутностей – мови і культури. У процесі створення конотонімів простежуються постулати конотонімів як ономастичних універсалій, які притаманні словниковому складу більшості мов світу.

Чоловічий антропонім у ролі мотиватора номінанта чоловіка з обмеженими розумовими здібностями виявляє різну активність у російській та українській мовах, проте в тому чи іншому випадку він разом зі своїми гіпокорістичними формами піддається різним номінаційним трансформаціям у процесі вербалізації чоловіка-дурня.

Що стосується чоловіка розумного, то нам не вдалося по суті виявити жодного антропоніма, який би мав конотації, що дозволяють використовувати його в якості вербальної репрезентації чоловіка з високими інтелектуальними здібностями. Можна говорити лише про конотоніми зі значеннями «практичний, виверткий, хитрий», які кількісно переважають конотоніми з високою позитивною оцінкою інтелекту. Наш матеріал показав значне домінування конотонімів зі значенням «дурень» (92%) над конотонімами «розумна людина» (8%).

Особливу групу складають колишні конотоніми, які пережили повну апелятивізацію. Їх конотативне значення перетворилося на нове – денотативне, але при цьому афективний компонент їх змістовної структури зберігся (пор. *фел, Фофана, Філон*). Повній деонімізації конотонімів сприяють різні чинники. Серед них: а) деактуалізація чи забуття позначуваного (денотата), на яке орієнтувалося первинне значення ВІ (*нарцисс, простофіля (просто Филя)*), б) вихід з активного вживання оніма або його похідної форми, що розвинули співзначення негативного плану, яке «дискредитувало» відповідний онім, наприклад, *Иуда, Ахреян, Афоня, Гаврик* та інш.

Тема перетворення оніма в апелятив тільки починає активно розроблятися у лінгвістиці. Під впливом позамовних (статус імені в культурі) та власне мовних факторів оніми набувають співзначення. Семантична збагаченість власного імені виникає або під впливом вихідної культурно-цивілізаційної інформації про денотат, або інформації про функціональність імені в його соціокультурному середовищі.

Література

1. Архангельская А. М. Имя собственное и вербализация интеллектуальных характеристик мужчины в славянских языках. – В кн.: Слово в языке и речи: Междунар. сб. научн. тр. в честь 70-летия доктора филол. наук, проф. О. И. Литвинниковой. – Елец: Елецкий государственный университет. – 2009. – С. 57–60.
2. Беліцька Є. М. Особливості синонімії у сфері конотативних пропріальних одиниць//Восточноукраинский лингвистический сборник: Сборник научных трудов / Отв. ред. Е. С. Отин. – Вып.10. – Донецк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2006. – С. 7–18.
3. Бирюкова М. В. «Магия слова» как фактор развития онимных деконнотонимов//Восточ-

ноукраинский лингвистический сборник: Сборник научных трудов / Отв. ред. Е. С. Отин. – Вып.10. – Донецк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2006. – С. 18–24.

4. Карпенко О. Ю. Проблематика когнітивної ономастики. Монографія. – Одеса: Астропринт, 2006. – 328с.
5. Красных В. В. Этнопсихолінгвістика і лінгвокультурологія: Курс лекцій.– М.: ИТДГК «Гнозис», 2002. – 284 с.
6. Лукаш Г. П. Матеріали до словника конотативних власних імен //Востоchnoукраинский лингвистический сборник: Сборник научных трудов / Отв. ред. Е. С. Отин. – Вып.10. – Донецк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2006. –512 с. –С. 98–113.
7. Лукьянова Н. А. Экспрессивная лексика разговорного употребления. – Новосибирск, 1986. – 230 с.
8. Малаховская Анна-Наталия. Наследие Бабы-Яги. – Спб., 2006.
9. Мокиенко В. М. Перевоплощенное имя// Отин Е. С. Словарь коннотативных собственных имён/ Е.С. Отин. – 3-е изд., перераб. И доп. – Донецк: Юго-Восток, 2010. – 518 с.
10. Отин Е. С. Коннотативные онимы и их производные в историко-этимологическом словаре русского языка // Вопр. языкознания. 2003. № 2. С. 55–72.
11. Отин Е. С. Материалы к коннотационному словарю русских онимов // Номинация в ономастике: Сб. статей. Свердловск, 1991. С. 41–51.
12. Отин Е. С. Материалы к словарю собственных имен, употребляемых в переносном значении // Вопр. ономастики: Собственные имена в системе языка. Свердловск, 1980. С. 3–13.
13. Отин Е.С. Словарь коннотативных собственных имён/ Е.С. Отин. – 3-е изд., перераб. и доп. – Донецк: Юго-Восток, 2010. – 518 с.
14. Пасік Н.М. Власні назви в українській фразеології та пареміології: Автореф. Дис. ... канд. філол. наук. – К., 2000.
15. Петрова Л.А. Лингвокогнитивные основы художественной картины мира: Монография. – Симферополь: ОАО «СГТ», 2006. – 284 с.
16. Телия В.Н. Первоочередные задачи и методологические проблемы исследования фразеологического состава языка в контексте культуры // Фразеология в контексте культуры. – М.: «Языки русской культуры», 1999. –336 с. – С.18–25.
17. Телия В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц. – М.: Наука, 1986. – 143 с.

References

1. Arkhangelskaya A. M. Proper name and verbalization of the intellectual characteristics of men in Slavic languages. – In: Word in Language and Speech: Intern. Collection of scientific papers in honor of the 70th anniversary of Dr. Phyl. Sciences, prof. O. I. Litvinnikova. – Yelets: Yelets State University. – 2009. – pp. 57–60.
2. Belitska E. M. Specific features of synonymy in the sphere of connotative proprial elements // East Ukrainian linguistic collection: Collection of scientific papers / Chief ed. E. S. Otin. – Issue 10. – Donetsk: South-East Ltd., Ltd., 2006. – p. 7–18.
3. Biryukova M. V. “Magic words” as a factor in the development of onymic deconnotonyms // East Ukrainian linguistic compilation: Collection of scientific works / Chief ed. E.S. Otin. – Issue 10. – Donetsk: South-East Ltd., Ltd., 2006. – p. 18–24.
4. Karpenko O. Y. The problematics of cognitive onomastics. Monograph – Odesa: Astroprint, 2006. – p.328.
5. Krasnykh V.V. Ethnopsycholinguistics and linguistic culturology: A course of lectures.– М.: ИТДГК Gnosis, 2002. – 284 p.
6. Lukash G.P. Materials to the vocabulary of the connotative proper names // East Ukrainian linguistic collection: Collection of scientific papers / Chief ed. E.S. Otin. – Issue 10. – Donetsk: South-East Ltd., Ltd., 2006. –512p. – P. 98–113.

7. N.A. Lukyanova Expressive vocabulary of colloquial use. – Novosibirsk, 1986. – p. 230.
8. Malakhovskaya Anna-Natalia. The legacy of Baba Yaga. – Spb., 2006.
9. Mokienko V. M. Reincarnated name // Otin E. S. Dictionary of connotative proper names / E. S. Otin. – 3rd ed., Revised And add. – Donetsk: South-East, 2010. – p.518.
10. Otin, E. S., Connotative Onyms and Their Derivatives in the Historical and Etymological Dictionary of the Russian Language, Linguistic Topics. 2003. № 2. – P. 55–72.
11. Otin E. S. Materials to the connotation dictionary of Russian onyms // Nomination in onomastics: Sat. articles. Sverdlovsk, 1991. – P. 41–51.
12. Otin, E. S., Materials for the Dictionary of Proper Names Used in a Figurative Meaning, Topics for onomastics: Proper names in the language system. Sverdlovsk, 1980. P. 3–13.
13. Otin E. S. Dictionary of connotative proper names / E.S. Otin. – 3rd ed., Revised and add. – Donetsk: South-East, 2010. – P.518.
14. Pasik N.M. Proper names in the Ukrainian phraseology and paremiology: Author. dis. ... cand. philol. sciences. – K., 2000.
15. Petrova L. A. Linguo-cognitive basics of the artistic picture of the world: Monograph. – Simferopol: JSC "SGT", 2006. – 284p.
16. Telia V. N. Priorities and methodological problems of the study of the phraseological composition of the language in the context of culture // Phraseology in the context of culture. – M.: "Languages of Russian culture", 1999. – 336 p. – P.18 –25.
17. Telia V.N. Connotative aspect of nominative semantics. – M.: Science, 1986. – 143 p.

Yarotska G. S., Fomya L. F.

CONNOTONYMS AS EVALUATION MEANS FOR THE MEN'S INTELLECTUAL ABILITIES

The article explores the connotative personal names, defining a foolish man in the Russian and the Ukrainian anthroponymicon. The main attention has been given to the semantic, linguocultural and cognitive aspects of the world perception through the secondary nominations of the men's mental abilities. Connotonyms as verbal representants of men's intellect show the following common model of the "fool" – foolish, plain, narrow-minded, uneducated, naïve. The model of the "smart one" includes such components as "ingenuity", "wisdom", "creativity", "intelligence". However, such connotonyms have been found only in ironical contexts, which also adds the pejorative mark to them.

Keywords: *anthroponymics, connotative onym, semantics, linguoculturology.*

Яроцкая Г. С., Фомина Л. Ф.

КОНОТОНИМЫ КАК СПОСОБЫ ОЦЕНКИ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ ХАРАКТЕРИСТИК МУЖЧИНЫ

В статье рассмотрены коннотативные собственные имена, обозначающие мужчину-глупца в русском и украинском антропонимиконе. Основное внимание уделено семантическим, лингвокультурным и когнитивным аспектам постижения мира через вторичные номинации умственных способностей лиц мужского пола. Конотонимы как вербальные реперезентанты интеллекта человека иллюстрируют следующую бытовую модель «дурака» - глупый, простоватый, недалекий, малообразованный, наивный. Модель «умника» включает компоненты "гениальность", "мудрость", "изобретательность", "образованность". Однако зафиксированы такие конотонимы только в иронических контекстах, что также придаёт им знак пейоративности.

Ключевые слова: антропонимика, коннотативный оним, семантика, лингвокультурология.